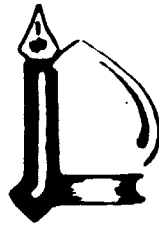
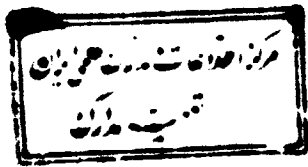

۲۶۱۰۹

دانشگاه فردوسی مشهد
دانشکده الهیات و معارف اسلامی

پایان نامه
برای دریافت کارشناسی ارشد

موضوع
نقش زمان و مکان در اجتهاد

به راهنمایی استاد ارجمند
حضرت آیت الله عبدالکریم عبداللہی

استاد مشاور
جناب آقای دکتر سید مهدی صانعی

۱۳۰۳۴،۲

۶۲۰۳۱

نگارش

سید رضا شجاعی دیوکلائی

سال تحصیلی ۷۶-۱۳۷۵

۲۶۱۰۹

تقدیم به

محضر ایزد یکتا

که نامش شفا

یادش آرامش

و ملاحظتس بی نیازی است

باشد که بنده صالحش باشیم

تقدیم به استادان معظم و کرام

حضرت آیت الله عبداللہی

و جناب آقای دکتر صانعی

کہ در طی این مدت از فضائل اخلاقی علمی ایشان بهره فراوان جستیم و با سپاس از این کہ وقت پرمایه خویش را در اختیارم نهادند و در تمامی مراحل این پایان نامہ در جهت پربارتر شدن آن مرا راهنمایی کردند.

و تقدیم به تمامی اساتید محترمی کہ در طول این مدت افتخار تحصیل علم را در محضرشان را داشتم.

ما

راه امام (خمینی)
و شهیدان انقلاب اسلامی
را ادامه خواهیم داد

رهبر معظم انقلاب آیت الله خامنه‌ای

فهرست تفصیلی مطالب

صفحه	عنوان
	مقدمه
۱	مقدمه .....
۳	تمایز دین و شریعت .....
۱۳	چگونگی دخالت شخصیت مجتهد در استنباط .....
۱۴	۱- دیدگاه مجتهد .....
۱۵	۲- پیراستن دلیل شرعی از اوضاع و احوال و شرایط آن .....
۱۵	۳- توجیه واقع .....
۱۶	اسلام برای اداره زندگی بشر برنامه‌ای دارد .....
۱۸	اجتهاد و تفقه در دین .....

فصل اول

۲۲	معنی نقش زمان و مکان .....
۲۹	جهات تأثیر زمان و مکان .....
۳۳	سابقه نقش زمان و مکان .....
۳۵	تفاسیر گوناگون از تأثیر زمان و مکان در اجتهاد .....
۳۵	تفسیر اول .....
۳۶	تفسیر دوم .....
۳۷	«تفسیر سوم .....
۳۸	تفسیر چهارم .....

فصل دوم

۴۰	دامنه و برد نقش زمان و مکان
۴۱	۱- احکامی که نص خاصی ندارند
۴۲	۲- احکامی که دارای نص خاص اند
۴۳	اقسام احکام الهی
۴۳	۱- احکام عبادی
۴۳	۲- احکام معاملی
۴۷	موضوع
۴۷	۱- موضوعات مستنبطه شرعی
۴۷	۲- موضوعات عرفی
۴۹	تقلید در موضوع
۵۰	بیان یک اشکال:
۵۲	نحوه اخذ موضوع
۵۴	تشخیص موضوع و اجتهاد
۵۶	انواع دگرگونیهای موضوع
۵۷	۱- دگرگونی ماهیت موضوع
۶۰	۲- دگرگونی قیود یا بعضی صفات موضوع
۶۱	۳- دگرگونی مصادیق موضوع
۶۲	۴- دگرگونی اسم و عنوان موضوع
۶۲	۵- دگرگونی اضافات و نسبتهای موضوع
۶۳	۶- توسعه موضوع
۶۴	۷- تضییق موضوع
۶۵	۸- پیدایش موضوعات جدید

فصل سوم

۶۷	زمان و مکان در روایات اهل بیت، علیهم السلام
۶۷	۱- رنگ کردن مو
۶۷	۲- شکل لباس

- ۲- برخورد با اسیران ۶۸
- ۴- برخورد با مخالفان ۶۹
- ۵- فروش ادوات جنگی به مخالفان ۷۰
- ۶- گوشت چهار پا ۷۰
- ۷- حجیب خبز جدید ۷۱
- ۸- مصرف زکوة ۷۲
- ۹- گوشت قربانی ۷۳
- ۱۰- ازدواج با کنیزان ۷۳
- ۱۱- پیاده روی برای رمی جمره ۷۴
- ۱۲- سکوت امام (ع) ۷۴
- ۱۳- پذیرش حکومت ۷۴
- ۱۴- نرمش قهرمانانۀ امام مجتبی (ع) ۷۵
- ۱۵- قیام خونین سالار شهیدان (ع) ۷۵
- ۱۶- تشکیل حوزه علمیه بسیار گسترده از سوی امام باقر(ع) و امام صادق(ع) ۷۵

فصل چهارم

- مصادیق و گونه‌های مختلف تأثیر زمان و مکان در اجتهاد ۷۸
- ۱- تبدل موضوع ۷۸
- ۲- تعمیم موضوع ۷۹
- ۳- تخصیص موضوع ۸۰
- ۴- تطبیق موضوع ۸۱
- ۵- پیدایش موضوع جدید (مسائل مستحدثه) ۸۲
- ۶- منفعت و مصلحت عقلائی ۸۳
- ۷- جهات محله ۸۴
- ۸- تخصیص حکم به زمان و مکان خاص ۸۴
- ۹- امضائی بودن برخی احکام ۸۵
- ۱۰- مصالح حکومتی ۸۷
- ۱۱- عناوین ثانویه و تراحم احکام ۸۸
- ۱۲- تقنین در منطقه الفراغ ۸۹

تفاوت میان دو طرز فکر ۹۳

فصل پنجم

نمونه‌هایی از نقش و زمان و مکان در اجتهاد ۹۷

۱- کنترل جمعیت ۹۷

۲- مجسمه سازی ۹۸

۳- محارب ۹۹

۴- احتکار ۱۰۱

۵- مضاربه: ۱۰۳

۶- انفال ۱۰۵

۷- خرید و فروش خون ۱۰۸

۸- خرید و فروش اعضای بدن انسان، تشریح جسد مرده ۱۰۹

۹- شطرنج ۱۱۰

۱۰- ازدواج موقت ۱۱۲

۱۱- مسافر ۱۱۶

حد سفر در روایات ۱۱۷

۱۲- زکات ۱۲۲

۱۲- بهره و بهره بانکی ۱۲۵

مفهوم پول ۱۲۷

معنای لغوی و شرعی ربا ۱۲۸

ضمان در مثلی و قیمی ۱۳۰

مراد از مثلی و قیمی ۱۳۰

ضمان مثلی و قیمی در کلام فقهاء ۱۳۰

ملاک کلی در بازپرداخت بدهی ۱۳۴

عدالت و قدرت خرید ۱۳۹

قاعده عدالت ۱۳۹

عدالت در آیات و روایات ۱۴۱

قدرت خرید و عدالت ۱۴۴

چهار

۱۴۵	رعایت قدرت خرید در آیات و روایات
۱۴۹	۱۴- عدد زن مطلقه
۱۵۰	۱۵- بلوغ
۱۵۱	حقیقت بلوغ
۱۵۱	نشانه‌های خارجی و غالبی بلوغ
۱۵۷	عوامل موثر در بلوغ
۱۶۱	سن بلوغ در قوانین بشری
۱۶۶	بلوغ شرعی
۱۶۷	نشانه‌های طبیعی بلوغ
۱۶۷	الف - احتلام
۱۶۸	ب - قاعدگی
۱۶۸	ج - برآمدن موی زهار
۱۷۵	سن بلوغ دختران و آراء فقهاء
۱۷۷	استفاده از پژوهش‌های روانشناسی در مسأله
۱۸۱	۱۶- وحدت رویه

فصل ششم

۱۸۵	تعریف حکم
۱۸۶	اقسام واجب
۱۸۸	تفاوت حکم وضعی با تکلیفی
۱۹۰	مصادیق حکم ثانوی
۱۹۰	فرق حکم اولی با ثانوی
۱۹۱	تفاوت احکام حکومتی با احکام اولی
۱۹۲	ملاک احکام حکومتی
۱۹۲	تزام حکم حکومتی و حکم اولی
۱۹۳	رابطه احکام حکومتی با احکام ثانویه
۱۹۵	نمونه‌هایی از احکام امام خمینی
۱۹۶	الف - حدود اختیارات دولت اسلامی
۲۰۳	ب - مسائل اقتصادی در حکومت اسلامی

۲۰۳	۱- مسأله احتکار
۲۰۴	۲- احکام خمس و زکات
۲۰۷	۳- تحدید مالکیب
۲۱۳	ج - مسائل حقوقی در حکومت اسلامی
۲۱۸	د - مسائل عبادی در حکومت اسلامی
۲۱۸	۱- نماز جمعه
۲۱۹	۲- حج
۲۱۹	۳- رؤیت هلال

فصل هفتم

۲۲۲	تعریف اجتهاد
۲۲۲	الف: تعاریف اجتهاد نزد اهل سنت
۲۲۳	ب: تعاریف اجتهاد نزد علماء شیعه
۲۲۴	اقسام اجتهاد
۲۲۵	الف - اجتهاد به رأی
۲۲۵	ب - اجتهاد مصطلح
۲۲۵	اجتهاد به رأی
۲۲۶	معنای اجتهاد
۲۲۷	حل معضلات و اجتهاد مصطلح
۲۲۹	ضرورت اجتهاد
۲۲۹	الف - عدم صراحت کتاب و سنت
۲۳۰	ب - فاصله از عصر تشریح
۲۳۰	ج - پیدایش مسائل جدید
۲۳۱	ضرورت تحول اجتهاد
۲۳۱	تحول کمی اجتهاد
۲۳۲	تحول کیفی اجتهاد
۲۳۲	ضرورت تحول اجتهاد
۲۳۴	شیوه‌های نوآوری
۲۳۴	۱- داشتن موازین

شش

۲۳۶	۲- مقاصد و اغراض کلام.....
۲۳۷	مسائل لازم برای استنباط احکام.....
۲۳۸	۱- تطور مفاهیم و مصادیق:.....
۲۳۹	۲- تغییرات ماهوی:.....
۲۳۹	۳- تغییرات منلاکی یا تغییرات کاربردی:.....
۲۴۰	۴- تفکیک بین حوزه حکمی از اجرائی:.....
۲۴۰	آثار و نتایج.....

فصل هشتم

۲۴۶	مجتهد کیست.....
۲۵۲	دیدگاه رهبر معظم در متون رایج حوزه.....
۲۵۸	چه کسی اعلم است؟.....
۲۶۳	قصور در رساله‌های عملیه.....
۲۶۴	الف- جهات کاستی رساله‌های عملیه.....
۲۶۷	ب- عوامل کاستی رساله‌های عملیه.....
۲۶۷	۱- کاربردی.....
۲۷۰	ب- کمبود وقت.....
۲۷۱	یک پیشنهاد.....
۲۷۱	شورانی فقهی.....
۲۷۳	۲- عدم شناخت موضوعات.....
۲۷۵	پیشنهاد.....
۲۷۷	کتابنامه.....

مقدمه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مقدمه

می‌دانیم پدیده‌های اجتماعی مدام در حال تغییر و تحول هستند. اساساً مجموعه روابطی که انسان را احاطه می‌کنند ناشی از برخورد وی با دیگر انسانها، اشیاء و پدیده‌های عینی و سازمانها و نهادهای اجتماعی می‌باشند. می‌دانیم که همه این پارامترها دائماً در حال تغییرند و لذا علائمی که انسان دنبال برقراری رابطه با آنها را می‌گیرد نیز هر لحظه تغییر می‌کنند. همین مسئله و اکنش‌های متفاوتی را در آدمی برمی‌انگیزد. به همین دلیل باید گفت ما چه بخواهیم و چه نخواهیم جنس سوالهای آدمیان و نیازها و انتظارات آنان متناسب با تحولات اجتماعی به صورت مداوم تغییر می‌کند. این تغییر نیز پاسخهای جدید و نوینی را طلب می‌کند.

سوالی که انسان امروزی پس از تجربه انقلاب صنعتی با پیشرفت و تحول شگرف علوم دارد به هیچ وجه با سوالهایی که در قرون گذشته برای انسانها بوجود می‌آمده است همخوانی و هماهنگی ندارد، با توجه به این مطلب آیا تعیین تکلیفی که برای آن انسانها شده فی نفسه می‌تواند عیناً برای انسانهای امروزی تجویز می‌شود؟

یک مثال مسأله را روشنتر می‌سازد، و از سال ۱۷۰۰ میلادی تا کنون، یعنی در عرض کمتر از ۳۰۰ سال، میزان تولید صنعتی جهان ۲۰۰۰ برابر شده است در حالی که جمعیت جهان در این مدت حتی ۱۰ برابر نیز نشده است. این دستاورد عظیم

چنان سطحی از زندگی را برای بشر امروز به وجود آورده است که تصور آن برای انسانهای ۳۰۰ سال پیش - چه رسد به ۱۰۰۰ سال پیش - به هیچ وجه امکان پذیر نبود. به همین نسبت، این سطح زندگی ایده‌ها، روشها، سازمانها و سیستمهایی را برای انسانهای امروز مطرح کرده است که برای انسانهای گذشته قابل طرح نبوده است. امروزه دنیا با تغییر مداوم محیط، سلیقه و روش روبروست. بحث بر سر این است که روابط و مناسباتی که بتواند خود را به نوعی با تغییرات وفق دهد شانس بقا دارد وگرنه محکوم به زوال و فناست توانایی انطباق مداوم با تغییرات، مهمترین خصیلتی است که امروزه افراد و جوامع مختلف باید از آن برخوردار باشند.

شکی نیست که انسان امروز همراه زندگی اش بطور سریع، در حال تغییر و تحول است. وقتی زندگی انسان و خود انسان متحول شد یقیناً قوانین و مقررات احکام مربوط به انسان باید تحول یابد. اصلاً اگر قوانین حقوقی یا غیر حقوقی نتواند خود را با دگرگونیهای زمان، تطبیق دهد، محکوم به زوال و فنا خواهد بود اما روایت مشهوری است که «حلال محمد حلال الی یوم القیامة و حرامه حرام الی یوم القیامة»^(۱) ظهور در تغییر ناپذیری احکام اسلامی دارد.

سوالی که مطرح است این است که آیا احکام شرعی از ثبات خاصی برخوردار است؛ بگونه‌ای که تغییر زمان و مکان هیچ تأثیری در ثبات آن ندارد یا اینکه احکام شرعی متغییر است و ثبات ندارد و برای زمان و مکان خاصی در نظر گرفته شده

۱- محمد بن یعقوب کتبی، اصول کافی، ج۱، نشر اسلامیه، بیروت، ج ۱، ص ۱

است و با تغییر آندو، احکام نیز دچار تغییر می‌شوند. یا آنکه بخشی از احکام اسلام ثابت و لایتغیر و بخشی متغیر و تحول پذیر است؟ کثیری از فقهای معاصر نظر سوم را قبول دارد.

در کتاب دروس فی علم الاصول در تعریف حکم شرعی چنین آمده است.

«حکم شرعی قانونی است که برای تنظیم و تطبیق زندگی انسان از خداوند

صادر گردیده است»^(۱)

بشر در زندگی فردی و اجتماعی اش دارای نیازهای فراوانی است که با بررسی

این نیازها مشخص می‌شود که این نیازها دو گونه‌اند.

۱- نیازهای ثابت و اساسی

۲- نیازهای متغیر و تجدید شونده.

در نتیجه احکام اجتماعی و فردی انسان باید مانند نیازهای انسان بخشی ثابت و

بخشی متغیر باشد.

تمایز دین و شریعت

دین، امری است که بعثت انبیاء برای تبیین آن صورت گرفته و محور اصلی آن

دعوت به توحید و مبارزه با شرک که و مظاهر آن است. و در اساس این دعوت بین

انبیاء تفاوت نیست.

۱- حلقه اولی ص ۶۵ از کتاب دروس فی علم الاصول الفقه

در قرآن خطاب به رسول اکرم آمده است: از پیروان سایر ادیان بخواد تا بر کلمه مشترکی که بین شما و آنها هست اتفاق کنند و اینکه جز خدای واحد چیزی را نپرستند و کسی خود را بر دیگری برتر و ارباب مگیرد.

«قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئاً وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضاً أَرْبَاباً مِنْ دُونِ اللَّهِ...»^(۱)

و بگو ما مسلمانان به آنچه بر ما و سایر انبیاء از ابراهیم گرفته تا موسی و عیسی ایمان آوریم و فرقی بین ما نمی باشد.

«لَا تُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ...»^(۲)

«قُلْ آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ عَلَيْنَا وَمَا أُوْتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَالتَّبِیُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ»^(۳)

و در همین جهت قرآن هدایت و رستگاری را به شرط پذیرفتن آنچه از طرف خدا بر ادیان گذشته و خود مسلمانان نازل شده منوط کرده

«إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَىٰ وَالصَّابِئِينَ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحاً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ»^(۴)

دین خدا، واحد و «دعوتی است به رهایی از مرگ، از بندگی و اطاعت غیر خدا و

۱- آل عمران آیه ۶۴

۲- بقره آیه ۲۸۵

۳- آل عمران آیه ۸۴

۴- بقره آیه ۶۲

از اسارت به آزادی، از ظلم به عدل، از ظلمت به روشنایی، از بودن به شدن، از جدایی به اتصال، از تنهایی به اتحاد، از وابستگی به استقلال و از هیچ بودن به همه چیز شدن و از رکود و فعل پذیری به حرکت و آفرینندگی و خلاقیت».

«الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُلَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَا مَرْهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ أَصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ...»^(۱)

اینها مفاهیمی هستند زاینده ارزشها و کنشهای والایی که منوط و محصور به زمان و مکان نمی شود و ضامن رشد پیوسته تمام انسانهاست.

اما شریعت طبیعت سیال دارد. دگرگون پذیر و دگرگون ساز است، شیوه و راه ویژه ای است که هر پیامبر برمیگزیند تا جامعه خود را از دین شرک آلود موجود بر دین فطری توحیدی منتقل سازد. و جامعه را از آنچه هست به طرف آنچه باید باشد سوق دهد و انبیاء با وجود اشتراک هدف از آن جهت که خاستگاه حرکتشان به جوامع مختلف زمان و مکان برمیگردد، شریعتشان متفاوت و نحوه دگرگونسازی آنها نیز متفاوت خواهد بود. حتی پس از ختم نبوت که استمرار رسالت بر عهده بشر است شریعت طبیعت متغیر خود را حفظ می کند.

موضوع شریعت، مدیریت جامعه، نهادها، ساختارها و به خصوص قوانین (احکام) است که تنظیم کننده روابط بین مردم بوده و روشن است که نمی تواند

ساکن و جامد باشد قرآن شریعت را بخشی از دین توصیف می‌کند و می‌گوید:
 برای شما «شریعت»ی از دین قرار دادیم، که آن دین به نوح سفارش شده بود،
 همان دینی که بر تو هم نازل شد و ابراهیم و موسی و عیسی هم بر آن سفارش شده
 بودند تا بر پادارندش و در آن اختلاف نکنند.

«شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَ
 عِيسَىٰ أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ...»^(۱)

و باز می‌گوید: ما به فرزندان اسرائیل کتاب و حکم و پیامبری دادیم و دلایل
 روشنی از امر (دین) را؛ سپس ترا (محمد «ص») در «شریعت»ی از دین قرار دادیم
 «وَلَقَدْ آتَيْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالتُّبُوَّةَ... ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَىٰ شَرِيعَةٍ مِنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا
 ...»^(۲)

این آیات شواهد روشن و مشخصی است که دگرگونی و تفاوت شریعت را در
 بین اقوام و جوامعی که در زمان و مکان متفاوت شیوه و روش زندگی متفاوت
 دارند بیان می‌نماید در حالی که دین آنان بر محور مشترک توحید استوار است.

اکنون سوال این است که آیا ویژگی تحول یابنده و دگرگونساز یک شریعت حتی
 در محدوده زمانی که یک پیامبر در بین قوم حضور دارد نیز استمرار می‌یابد؟

پاسخ قرآن به این سوال مثبت است و بحث نسخ آیات را طرح می‌کند و از نسخ

۱- شوری آیه ۱۳

۲- حائیه آیه ۱۶ تا ۱۸

آیه‌ای در مقابل آیه‌ای مشابه با بهتر سخن می‌گوید.

«مَا تَسْخُ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلَهَا ...»^(۱)

قرآن در هر کجا که دگرگونی احکام و روابط مناسب بوده است منتظر می‌ماند تا جامعه آمادگی قلبی را اعلام دارد بدین ترتیب که در مورد یک حکم خاص سوال طرح می‌شود و تکرار می‌گردد تا مردم بدان حساس شده به بحث بپردازند و چاره و راه حل بجویند. آنگاه وحی دخالت می‌کند و خطاب به پیامبر می‌گوید: از تو در این مورد چنین سوال می‌کنند پس بدینگونه پاسخگو باش. یعنی در غالب موارد، جامعه است که زمینه‌ساز یک تعبیر یا انشاء یک حکم است و علامت می‌دهد تا شریعت واکنش مناسب نشان دهد. و در جهت همین کنش جامعه و واکنش شریعت است که شأن نزول (اسباب نزول آیات) آیات - که از ارکان فهم و تفسیر و تحلیل آیات می‌باشد - پیدا شده است. به طور مثال قرآن در مورد شرب خمر تا سال هشتم هجری یعنی سال هیجدهم بعثت، ساکت است و در مورد این عادت جامعه اظهار نظر نمی‌کند و تا پیش آمدن حادثه‌ای که جامعه نسبت به آن حساس شده و پرس جو کند منتظر می‌ماند و اولین اظهار نظر قرآن مبنی بر اینکه تا زمانیکه مست هستی و نمی‌دانید چه بر زبان می‌رانید به نماز نزدیک نشوید اعلام می‌گردد. سپس دو سال وقت لازم است که زمینه برای ممنوعیت شرب خمر و نظر نهایی صادر گردد.